ARCHIVU
pentru filologia si istoria.

Nr. XVI. 5. Iuliu 1868.

XXVI.
FANTASIE ETIMOLOGICE.
II.

Amu venitu la mele, tele, sele, — seau melle, telle, selle, — nu suntu si astea fantasie etimologice, ortografice? — si ne ajungundune spatiulu in nr. trecutu pentru ele, seau elle, amu lasatu panà pre astadi, sperandu cà vomu fí scusati cu bunetate pentru intrerumpere.

Deci se incepemu, cu seriositate.

Formele pronominali: tele, sele, seau cu reduplicatiune in midilocu, nu sciu pentru ce: melle, telle, selle, — inca si in singulariu: tea, sea, — s'au propagatu de minune in foliele de preste munte, in câtu mai nu se mai vede pre acolò form'a loru cea vechia: tale, sale etc., — de câtu la noi cesti de dein coce, cu tote cà si pre la noi a inceputu a aparé ici-colea innovatiunea tramontana.

Si de acea, credemu de ore care importantia, — se intielege numai filologica, — a esaminá pucinelu aceste forme, panà a nu se estende innovatiunea preste totu emisferiulu romanu, pentru cá, de aru fí cronic, se lise puna stavila, de s'ar' poté, inca tempuríu, dupa principiis obsta; er' de nu suntu rele, se le adoptàmu cu totii, cu una dî mai in a-ante.

Formele tele, sele, suntu forà indoiela trase dupa form'a mele, care e forte vechia, precumu se scie; er' tele, sele unu felu de reformatiune carturarescu, trasa dupa analogia, care panà acumu celoru alalti romani de XVII seculi in coce, de candu suntu pre acestu pamentu, inca nu le trecuse pre in capu.

Celu pucinu io, scrietoriulu acestoru fantasie, numi aducu a mente, se fiu vediutu aceste forme, seau macaru umbr'a loru, in nece una carte romanesca, dein câte mi au cadiutu in mâna, — si dieu, multe miau cadiutu, — nece vechia, nece noua, de câtu numai intru una gramateca nu prea vechia.

Dar' nece nu am audîtu sufletu de romanu pronunciandu asia, ori câtu am amblatu pre intre romani, dein coce si dein colo de munti, si am ascultatu cu tota luarea a mente a' unui —, atâtu la vorbe, câtu si la pronuncia.

Este dar' curatu neologismu, a scrie tele, sele, in locu de tale, sale, pentru cà de dîsu nu dîce nemenea asia; — si inca neologismu, cumu amu dîsu, curatu de carturari.

Nu volîmu noi, a intrá aici in discusiune, deca este liertatu, ori nu, carturariloru, a scaimbá formele usitate ale limbei in altele neusitate, pentru cà discusiunea ne ar' duce prea departe de la obiectu.

Ci volîmu, numai se cercetàmu, deca acestu neologismu carturarescu este si ratiunale, adeca dupa geniulu si natur'a limbei romanesci, la care de atâte ori audîmu provocanduse toti, si celi mai infricosiati neologisti.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La antani'a aparentia, dá. Deca dîcemu mele, de ce se nu dîcemu si tele, sele? — Se vorbimu mai antaniu de formele forà reduplicatiune.

Apoi, deca scriemu tei si sei, de ce se nu scriemu si tele, sele?

Asia este la prim'a aparentia. Inse se vedemu si la a' dou'a aparentia seau in realitate, cumu ar' fí se fia.

Mai antaniu, avemu se reflectàmu dein capulu locului: cumu cà tei si sei in scrisu, in adeveru sémena forte cu miei, seau dupa form'a neologica mei, — dar' nu si in pronuncia, pentru cà nu pronunciàmu: tei, sei, cà miei seau mei.

Apoi, scriemu tei si sei, cari scriemu, pentru cà nu toti scriemu asia, — cu E, numai pentru cá se nu scriemu cu U: tui, sui; — scriemu dar', ci nu pronunciàmu: tei si sei. — Scriemu dein ore-care necesitate, pentru cà nu avemu litera propria pentru antani'a vocale dein tei si sei.

Tei, sei dar' nu sémena cu mei, de câtu numai pre chartía.

Inse altu ceva este cu tele, sele; antaniu,

pentru cà nu suntemu nevolîti ale scrie cu E, potendu a le scrie cu A, cumu se si **pronuncia**: tale, sale; — apoi, scriendu tele si sele, ar' vení intrebarea: cumu se le si pronunciàmu: cu E, cumu volîmu a scrie: tele, sele? ori cu A, cumu pronuncia tota lumea — romanesca?

Ci se lasàmu si asta laturе a' cestiunei, si se vedemu, deca cumu-va innovatiunea neologica are si vre-una base etimologica, — dupa ce vediumu, cà fonetica nu are; pentru cá se multiumesca celu pucinu pre etimologisti, deca nu pote multiumí pre fonetisti.

In acest'a, e de lipsa a repasî ceva mai departe, cá se potemu vení la cunoscentia, cumu s'a templatu, de dîcemu: mele, tale, sale? De unde apoi vomu poté si judecá, deca formele: tele, sele, potu fi sustienute, celu pucinu dupa etimologia, au nu.

Una datina antica, care inca nu sia aflatu esplicatiunea, este in declinatiunea romanesca, cá feminine-le terminande in L A, se lapede pre L in nominativulu singulare, precumu e cunoscutu; asia dîcemu: elu, ea in locu de ela, inse vedi, cà si latinii au ea, de si nu au datin'a de a lapedá pre L cá noi, ci dela is, nu dela ille.

De acea, noi dîcemu: porcelu si porcea, vitielu si vitiea, catielu si catiea; nu porcela, nece vitiela, nece catiela.

Asia dîcemu si stea, nu stela seau stella cá latinii; siea, nu siela seau sella ca latinii, etc.

Adaugemu, cà silab'a ea, dein care lapedàmu pre L, e tonica totu de un'a, fia cuventulu de una silaba seau de mai multe.

Acumu, dupa asta datina buna-rea, cumu este, inse forte antica, L se lapeda numai in casulu numitu dein acele cuvente, — er' in cele alalte casure cu alta vocale, revene la loculu seu, si dicemu: eli, ele, si pre acea urma: porcele, vitiele, catiele, stele, siele etc. Nu numai, ci asta regula se tende si mai de parte.

Datin'a adeca, de a restituí pre L femininu in alte casure cu E, pre incetu s'a tensu mai departe, de cumu se cuvenea.

Romanii incepura in urma a restituí pre L femininu, nu numai in formele sincopate dein LA, — ci in tote femininele terminate in ea tonicu, si in tote femininele terminate in silaba tonica, si deca nu avea L in numinativulu singulariu, seau nu se terminau in ea.

Asia incepura a dîce: reu, femininu rea; in plurale rei, femininu rele, cu articlu: rele-le, cá si cumu in numinativulu singulare rea ar' fí fostu dein rela.

Asia disera: greu, fem. grea; plurale: grei, fem. gre-le, cu articlu: gre-le-le.

Asia dîsera, cá se venimu la pronume: mieu seau meu, fem. mea; plurale: miei seau mei, fem. me-le.

Dar' totu asia dîsera mai in colo si tъȣ in locu de tuu, de la tu, in femininu ta in locu de tъa si mai departe in locu de tua; in plurale: dela tъȣ, tъi; si dela ta: tale.

Totu asia dela cъȣ in locu de cȣȣ dela su, fem. ca in locu de cъa si sua; in plurale cъi, fem. ca-re.

Dein cari se cunosce invederatu, cà dîcemu me-le cu E, pentru cà si in singulare dîcemu cu E curatu: mea.

Er' tale si sale, dîcemu cu A, pentru cà si in sing. dîcemu totu cu A: ta si sa.

Urmeza dar', cà deca vomu se fimu cosecenti, atunci se scaimbàmu si in sing., pre ta in tea, si pre sa in sea; pre cumu vedemu, cà unii au si inceputu a scaimbá.

Seau deca nu, remane, cá se scriemu si in plurale cu A, cumu s'a scrisu panà acumu: tale, sale, cá in sing. ta, sa.

Ci se vedemu, deca ta, si sa, se potu straformá in tea si sea, precumu s'a inceputu.

Io, scrietoriulu acestoru fantasie, dîcu: cà nu:

Sciu, cà-mi voru opune celi de alta parere, cà in unele dialecte neo-latine in adeveru se si afla formele tea si sea; ceea, ce nece noi nu negàmu.

Inse noi, toti, nu numai scrietoriulu acestoru fantasie, se astragemu pre câtu potemu dela dialectele cele alalte, si mai alesu, candu e vorba de diferentie dialectali, precumu aici e casulu.

Se scie, cà latinii siau formatu posesive-le: meus, tuus, suus, dela pronumele personali, inse nu dupa aceeasi forma, ci pre meus de la acusativu: me; er' pre tuus si suus dela nominativii: tu si su, dein cari su a peritu dein usu in nominativu, ci a remasu in cele alalte casure: sui, se, cá tui, te.

Asta forma, o urmara si românii nostri, dupa parerea mea si a' multor'a, asia in câtu — mieu seau meu si la noi s'a formatu dela acusativulu me,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

care la noi cesti dein coce se pronuncia mъ, si de acea, cá in m e u se remania E nescaimbatu in ъ, adausera ai nostri unu i intre M si E, cá ajutoriu in cuntr'a scaimbarei.

Asia facura ai nostri si in alte vorbe, si cu M si cu alte cosunatorie de aceeasi natura aspra, candu au vrutu se impiedece scaimbarea lui E in ъ, pr. m i e r c u r i in locu de m e r c u r i, pentru cá se nu dîcemu: мъркꙋрі; f i e r u in locu de f e r u, cá se nu dîcemu Фъръ etc. inca si in m i e r e, f i e r e, m i e d i u etc., unde latinii nu au i, pentru cà eli nu aveau ъ.

Reu facu dar' ortografistii si scrietorii nostri, dupa parerea era-si a m e a, cari ne cautandu la proprietatile fonetice ale limbei rom., numai dein pura imitatiune latina seau neo-latina, scaimba scrierea si vorbirea corecta romanesca in scriere falsa, scriendu de esemplu: m e u in locu de m i e u, f e r u in locu de f i e r u, p e p t u in locu de p i e p t u etc.

Alesu dupa ce aflàmu urme, cà chiaru si vechii latini au scrisu m i e u s in locu de m e u s; vedi Principia de limba pag. 137.

Si cá se ne intorcemu erasi la pronumele nostre, dupa ce m e u seau m i e u si la noi s'a formatu dein acus. m e, cá la latini, asia si cele alalte:

тъꙋ si съꙋ, totu asemenea s'au formatu cá la latini t u u s si s u u s dein nominativii: t u si s u, — numai càtu in urma ai nostri aicia scaimbara pre u in ъ in loculu de antaniu, precumu a remasu scaimbatu panà in diua de astadi, si pote va mai remané inca si de acumu in a-ante tempu indelungu.

Asemene stramutare antica dein u in vocalile oscure ъ si ѫ s'a facutu in mai multe forme si cuvente, pr. in мѫнъ in locu мѫнꙋ lat. m a n u s, precumu mai dîceamu panà catrà a. 1700 in a-ante; si in gerundia-le unoru verbe, cari la latini se scrieau cu u n d u s si u n d o, er' la noi se dicu cu ѫ, pr. Фъкѫндꙋ lat. f a c i u n d o etc.

De acì apoi, si in femininu s'au formatu, totu cá la latini, тꙋa si cꙋa, in urma тъa si съa, si nepotendu stá ъ in a-ante de A, ъ s'a elisu, precumu se elide si in a-antea articlului femininu: d o m n'a in locu de d o m n ъ - a; si a remasu t a, s a, cá d o m n' a.

Acesta ne este parerea, si credemu, cà o amu adeveritu dein destulu; — de unde nu, altii o voru adeverí mai deplenu, seau o voru combate cu argumente mai poterice, de câtu ale nostre.

Cu tote astea si noi, cá si multi altii in a-antea nostra, scriemu t e u, s e u, si t e i, s e i, — inse nu mai departe, ci ne tienemu de formele usitate la toti romanii, scriendu t a si s a, si t a l e, s a l e, er' nu t e a, s e a, si t e l e, s e l e, cu atâtu mai pucinu t e l l e, s e l l e.

Pentru cà, de si formele: t a l e, s a l e, suntu anomale in limb'a romanesca, inse ele suntu antice, formate de acelia, cari au formatu tota limb'a rom.; si —

pentru cà usulu acestoru anomalie atâtu este de invechitu si inradecinatu in limba, câtu nu mai este nemenui prein potentia alu scaimbá; si —

pentru cà noi, adeca scrietoriulu acestor'a si celi de una parere cu scrietoriulu, de l'amu poté scaimbá, forà indoiela nu l'amu scaimbá deintru una anomalia intru alt'a, dein t a l e in t e l e seau t e l l e, si dein s a l e in s e l e seau s e l l e, — ci l'amu scaimbá in forme neanomale, regulate, de cari nu avemu a graí aicia, pentru cà nu suntu mai multu posibili.

Amu mai poté dîce, si f a n t a s i á si noi, multe, in asta g r a v e (?!) cestiune, ce cutriera orizonulu filologicu si nefilogicu, — a disputá de tote formele lui m i e u si t e u, dein tote dialectele si limbele, — de tote formatiunile, prein cari au trecutu si la noi, panà au venitu la formele de astadi.

Inse noi nu ne amu propusu a scrie aici disertatiuni gramaticali, ci numai f a n t a s i e, er' pentru fantasie credemu cà e destulu si atât'a.

De almentrea spatiulu inca nu ne prea abundeza, si tempulu, o! tempulu, cá si spatiulu, ne e mesuratu cu aci'a.

Una singura oserbatiune numai, — si apoi punemu puntulu.

Si adeea: —

S e i n v e t i à m u a i m i t á p r e a l t i i !

— Ce? se imitàmu? pre altii? pre cene?

Da! pre italiani, pre francesi, — pre tota lumea!

— Cumu?

Ast'a e alta intrebare.

Vomu spune de alta data.

Panà atunci se meditàmu.

. . . .

Mai un'a. Una confesiune camu forà volia.

Ne stau scrisi Nrii XVII si XVIII, pentru

Augustu si Setembre, scrisi inca dein anulu trecutu. E adeveru, nu fantasia.

Si de acea nu scimu, deca ne va mai remané locu in urmatorii doi numeri, si pentru alte fantasie.

Deci rogàmu, se fimu scusati! de nu se va poté.

De almentrea inca: quod differtur, non aufertur.

XXVI.

STANESCI.[x)]

x) vezi Columna lui Traian an. 1876 unde Tocilescu dovedesce că e din an. 7114 (1606)

Neamicii natiunalitatei romane, cari se ocupa multu cu studiulu istoriei nostre, cu scopu laudabile, cá se ne arate, pre câtu s'ar' poté, chiaru cu actele in mana si se ne convinga si pre noi: cà suntemu numai venetici de eri de alalta eri pre pamentulu, unde ne aflàmu, ce facu eli?

Vedi opere-le si brosiure-le de Fr. Miklosich, E. Rössler, W. Schmidt, etc. etc.

Si ce facemu noi, cá se ne aparàmu in contr'a unoru neamici cu atat'a scientia si eruditiune, candu de esemplu unii ne obiecteza, cà romanii dein partile de dein coce de Dunare, nu potu se demustreze esistenti'a loru pre acestu pamentu cu testimonia nerecusabili, de câtu dela bizantini, cari inse spunu, cà cutare si cutare imperatu bizantinu a tramisu cutarui rege unguurescu, atâte si atâte milie de omeni intru ajutoriu, intre cari au fostu si multi romani, dein celi nedomiriti dein partile Emimontului, cu espresa dorentia, cá câti deintru insi nu voru perí, se nui mai tramita in apoi, ci sesii tienia in tiere-le sale, — si cà in urma, dela acesti surghiuniti se trage tota viti'a romanesca de astadi pre pamentulu Daciei vechie *)?

Ce facemu, candu altii, cá E. Rössler, ne spunu verde: Cà Transilvani'a si Principatele romane danubiane, nu suntu provincie romane, ci numai in parte si mai tardîu romanisate? — si cà continuitatea populatiunei romane pre pamentulu dacicu a fostu intrerupta prein una 1000 de ani; va se dîca: dela 270 dupa Chr. panà la 1270, seau pre acì?

Candu dîce, cà romanii suntu descendentii numeroseloru colonie romane, cari s'au stramutatu dein Daci'a Traiana in cea Aureliana, si dein cari mai tardîu una parte erasi s'a intorsu in apoi, de au impoporatu Valachi'a, Transilvani'a, si Ungari'a.

Candu dîce, cà in Daci'a Traiana dupa Aurelianu nu a mai remasu nece una poporatiune romana, si cà romanii numai dela alu treile deceniu alu seclului XIII incepura a se aflá erasi la nordulu Dunarei; — si cà istoriciloru romani: P. Maioru, Sincai, Cogalniceanu etc., intru nemica le pasa de funtane atâtu de secure, cumu suntu documentele istorice, ci credu, cà tote se potu complení cu vreo cate-va frasi dîse in superbia natiunale, si de acea cu una levitate de totu revoltatoria tracteza (aceli istorici) despre inceputulu istoricí romane.

Elu se provoca, de esemplu, la diplom'a regelui Bela IV. dein a. 1247, data cavaleriloru teutoni, carea se afla publicata in mai multe colectiuni, cá la unu documentu, in care mai antaniu se amentescu romanii locuindu in Valachi'a de ambe partile Oltului; intielege forà indoiela si diplom'a Andreana, data Sasiloru dein Transilvani'a de Andrea II. regele Ungariei la a. 1224; carea asemenea s'a publicatu si comentatu mai de multe ori, si in care inca se amentesce de romani.

Va se dîca: cà documente mai vechia decâtu acestea pentru esistenti'a romaniloru in aceste provincie nu esista, si cà istoricii romani le ignoreza seau le despretiuescu.

In adeveru ne dore, cà amicii nostri si acumu nu mai inceta cu atari imputatiuni si mustrari: cà despretiuimu documentele vechia! noi, cari scimu, cà ele tote suntu pentru noi, si cà numai sofisteri'a cea mai neimpacata pote se traga dein ele conclusiuni in defavorea nostra, — precumu ne pare

---

*) J. Chr. Engel, de origine Valachorum (pag. 284 seg. edit. Vindob. 1794 in 8⁰): His, quae hactemus exposui, tantopere abutuntur scriptores nonnulli, praeconcepto Valachis detrahendi studio ducti, ut allegatis legibus transilvanis, in quibus Valachi tolerati, admissique ad regnum dicuntur, et cum aliis advenis (jövevények) comparantur (quae leges tamen parte ex una jura hodierna Valachorum respiciunt, juribus advenarum haud multo meliora; parte ex alia de familiis singulis Valachicis, recentiorum bellorum turcicorum temporibus e solo turcico profugis, et in Transilvaniam commigrantibus, ibique conditionariae servituti addictis intelligendae sunt) Valachos non nisi post depopulationem Hungariae et Transilvaniae per Mongoles 1241 factam e gratia Hungarorum in consortium domicilii adscitos, et sub conditione perpetuae servitutis e Thracia illuc deductos fuisse autument. Infelicis hujus opinionis auctor est Sulzerus, etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

reu, cà nume atâtu de respectabili, cumu suntu amentitii nostri istorici, suntu maltratati cu una levitate atâtu de revoltatoria, eli cari chiaru cu documentele a mana au demustratu inceputulu si cursulu istoriei romane, si s'au luptatu in contr'a celoru, ce au despretiuitu documentele vechia, de câte ori adversariloru nostri nu le erau dupa gustu.

Noi nu avemu de cugetu, cu asta ocasiune a respunde la tote obiectiunile de mai susu un'a câte un'a, — inse nu ne potemu contení, se nu oserbàmu si aici:

Cà, dupa ce ne recunosce originea, cà suntemu descendentii colonieloru romane dein Daci'a vechia, e de mirare, cumu nu vede contradictiunea manifesta, in care insusi se incurea, candu totu-si nega, cà aceste provincie dein Daci'a vechia aru fí fostu romàne, ci numai romanisate; — si ast'a cu atâtu mai multu, cu câtu elu inca nece nu a demustratu asertulu seu, cumu cà nu a mai remasu nece unu romanu acolo dupa Aurelianu; precumu nu a probatu nece tempulu reintorcerei loru pre aceste locure, ci se prepune numai, cumu cà reintorcerea romaniloru aicia s'a templatu dupa inceputulu seclului XIII, dein singura causa, cà domni'alui nu a aflatu documente mai vechia de anulu 1224, in cari se fia amentiti romanii dein partile nordice ale Dunarei, cà aru fí fostu locuindu pre acolo.

Ne pare forte reu, deca documentele vechia, in cari se amentescu romanii, suntu atatu de pucine si rare; inse domni'a loru sciu prea bene, cà dela a. 1224 in susu documentele de ori ce natura, nu numai cele ce amentescu de romani, nu potu fí decâtu totu mai pucine, pentru barbari'a tempureloru panà la invasiunile Avariloru, Huniloru, Gotiloru etc. in aceste provincie, unde nu a remasu de eli pietra pre pietra, necumu archive de documente vechia, unde se fia amentite ursitele natiuniloru asupritorie si asuprite.

Nu numai, ci e unu adeveratu miraclu, deca cu tote astea se mai afla si câte se afla, si pre dî ce merge totu se mai afla, une ori cá de minune, si de unde nece nu poteai visá, cà voru se se afle.

Cu tote astea erasi nu potemu concede nece lui E. Rössler, nece altui ori si cui, dereptulu de a trage conclusiuni, chiaru si candu in adeveru nu s'aru mai aflá documente mai vechia, de câtu cele, la cari se provoca domnia lui, si dein cari numai atat'a se pote conclude, cà romanii pre la a. 1247 si 1224 esistau pre aici, er' nu si cà mai in a-ante nu au esistatu.

Inse cá se venimu mai aprope la obiectulu nostru, si se lasàmu conclusiunile lui E. Rössler si altii, amentimu numai, cà ne-se pare, cà amu aflatu unu documentu si mai vechiu de catu Andreanulu sasescu dein a. 1224 despre esistenti'a romaniloru pre ripele nordice ale Dunarei, — documentu chiaru dein mân'a domniei loru, buniloru nostri amici, cu cari avemu certa, in câtu nu voru poté selu nege, ori câtu s'aru incercá, fiendu cà e autenticatu chiaru de domni'a loru, — numai câtu domni'a loru nu s'au preceputu panà acumu, câta importantia jace ascunsa intru insu pentru romani in obiectulu de certa.

II.

Acestu docomentu, necontestabile, deca nu pentru altii, dar' celu pucinu pentru E. Rössler, se afla in cartea sub titlu:

„Monumenta serbica, spectantia historiam Serbiae Bosnae Ragusi, edidit Fr. Miklosich, Viennae 1858", in 8°.

Dedicata nefericitului: Principi Michaeli M. Obrenovich, — de multiemitoriulu editoriu.

In asta carta autentica, precumu nu se pote alt'a mai multu, numai decâtu la inceputu, pagin'a 1, sub Nr. 1, se afla urmatoria-le:

„ I. 1114.
„Župan Stroje et županica Sima.
„Жȣпан Строє Вєстолмню, жȣпанница єго Сима.
„Въ лѣто. арді.
„Сіо петрахилъ да бȣдетъ монастирȣ ȣ Стънещи.
„Inscriptio acu picta in peritrachelio, quod est
„in mon (asterio). Banja prope Catharum. Editor descripsit anno 1856; habet quoque I. Kukuljević in Izvjestje o putovanju. 40."

Cari pre romanesce insemneza: „Zupanu Stroe Vestolmiu, si zupaniti'a lui Sima, in anulu MCXIV. Acestu patrafiru se fia alu munastirei dein Stanesci. — Inscriptiunea e cusuta cu aculu in patrafiru, care e in munastirea Banja lenga Cattaro. Editoriulu a decopiatu-o in a. 1856; o are si J. Kukuljevich in cartea cutare, 40."

De autenticitatea acestui documentu dar' nu pote incapé nece una indoiela, nu numai pentru cà se arata, unde se afla si panà astadi acestu vechiu monumentu, in munastirea Banja de lenga Cattaro in Dalmati'a, de unde l'au mai de-

scrisu si altii, de esemplu Kukuljevici, — ci si mai vertosu pentru autoritatea editoriului acestoru monumente serbesci, carele marturesce, cà si insusi a vediutu acelu patrafiru, si a decopiatu acea inscriptiune dupa monumentulu originale, nemultieminduse cu alui Kukuljevici.

Nu pote fí inse mai in colo indoiela, nece de autenti'a datului seau anului 1114, va se dîca anulu XIV dein seclulu XII, — adeca cu 72 de ani in a-ante de rescol'a rebeliloru romani dein Emimontu cu Petru si Asanu fratii in frunte in contr'a imperatului bizantinu, templata la anulu 1186; — cu 110 de ani in a-ante de privilegiulu Andreanu alu sasiloru dein a. 1224; — cu 133 de ani in a-ante de privilegiulu cavaleriloru teutonici datu de Bela IV. la a. 1247; — si cu 186 de ani in a-ante de descalecarea lui Radu-Negru Voda, deca s'a templatu la a. 1290 dupa Cronicarii tierei romanesci, er' de s'a templatu la a. 1215 dupa inscriptiunea dela Campu-Lungu, atunci numai cu 101 de ani mai in a-ante.

Totu asia in urma nu pote fí indoiela si despre aceea: cà numele munastirei Stanesci e nume romanescu, si cà prein urmare si munastirea Stanesci nu pote se fia de câtu munastire romanesca.

Remane acumu, se aflàmu, cà in ce parte a lumei s'a aflatu acea munastire romanesca: Stanesci, dein a. Domnului: 1114?

Munastire romanesca dein a. 1114! Se pote?

Se pote dá. Stanescii suntu romani, si documentulu e in opere-le lui Kukuljevici si Miclosici. Celu pucinu E. Rössler nu pote avé nece cea mai mica indoiela despre acestu monumentu vechiu, ce s'a descrisu si publicatu de una persona, caruia domni'a lui nui va denegá, speràmu, deplen'a sa incredentiare, cumu nu i-o negàmu nece noi.

Remane sei aratàmu, cà numele Stanesci e romanescu, si cà munastirea Stanesci nu e in Serbi'a nece in Dalmati'a, ci — vomu vedé numai decâtu unde, cà nu volîmu se anticipàmu. Apoi ne vomu trage si noi conclusiunile.

De nume, cà e romanescu, nu credu se se pota indoí nemene, nece macaru Slavistii celi mai mari. Stanesci e plurale dela Stanescu, cá Bucurescii dela Bucurescu, si cá Pitescii, Ploiescii, si cate alte nenumerate sate si opide de dein colo si dein coce de Carpati; er' de cumu se mai afla si aliurea sate seau cetati, cu atari terminatiuni, afora de tienutele locuite de romani, nu sciu, inse nu credu; si de s'aru aflá, si atunci asi crede, cà acelu locu celu pucinu a fostu, deca nu este si acumu, locuitu de romani.

Stanesci se dîce dela Stanu, cá Bucurescii dela Bucuru; — er' Stanu, Stana, Stanila, Stanuletiu, Stanciu, Staicu etc. suntu nume propria romanesci, derivate totu deintru una radecina: Costanu, Costantinu.

Se pote, cà si la Serbi, cari au locuitu asia de multu cu romanii, suntu in usu numele propria de mai susu, — dar' Stanescu si Stanesci si tote formele romanesci in escu si esci, nu suntu decâtu la romani si in limb'a romanesca.

Stanescii dar' e munastire romanesca, si ea esistá inca pre la a. 1114! antani'a conclusiune.

Se vedemu acumu, unde esistá, dein coce au dein colo de Dunare.

In adeveru, io nu pretendu, nece nu potiu pretende, pote cà nece altii nu voru pretende, cà cunoscu tote cetatile si satele romanesci, câte se numescu Stanesci pre faci'a pamentului.

Inse dein câtu sciu si io, Stanesci se afla in tier'a romanesca celu pucinu doua sate, de in care unulu cu una munastire, in judeciulu Valcei; vedi Fotino, III. pag. 279, si Tunusli pag. 324, dupa editiunile grecesci.

Amendoi acestia, la locure-le citate, memoreza munastirea Stanesci, cu acea diferentia, cà Fotino o numera intre metochuri, er' anonimulu lui Tunusli intre munastiri.

Parvulu Cantacuzenulu, in Cuprensulu tierei romanesci, care e sustratulu opului Tunusliloru, o numera intre munastiri, unde in Msulu nostru la p. 185 asia scrie:

„Вълчеа, җждецꙋ мънъстірі 8: Бістріца, Орезꙋл, Говора, Dоърꙋша, Стънещі, Kozia, мънъстіреа de ꙋн лъмн, Арnota; скітꙋрі 14: четъцꙋіа, съръчінещії, архангелꙋл, слътіоара, бodeщії, вълеnії, neteda, мънъілещі, ъъвеnі, романꙋл, 3 ла хꙋрез, 1 скіт din коначі ла мънъстіреа de ꙋн лемн."

Asia si Tunusli in editiunea grecesca la pag. citata: *Μπίςριτζα, Ορέζου, Γόβορα, Δόμπροτζ, Στανεςι, Κόζια, Α'ρνατα, καὶ Μονόξυλον* etc.

Ci D. Georgiu Sion in traductiunea sa, nu

sciu cumu a potutu face Stancesci dein Stanesci, precumu a façutu si alte erori.

Eta cumu traduce domni'a lui dupa grecesce loculu citatu dein P. Cantacuzinu, si dein anonimulu fratiloru Ţunusli, la pag. 175:

„Vilcea are:

„a) Monastiri: Bistriţa. Orezulŭ, Govora, Dobrotz, Stancesciĭ, Cozia, Arnota si Monastirea dintr'unu Lemnu.

„b) Metóșe: Cetaţenii, Saracinesciĭ, Archanghelulu, Slatioarele, Bonţescii, Valenii, Neteda, Manailesciĭ, Babenii, Romanulu, Monastirea deintr'unu Lemnu, la Orezu."

Alaturandu traductiunea acesta, cu testulu originalelui alu lui P. Cantacuzenu, si cu traductiunea greca, se cunoscu smentele-le si unui si altui traducutoriu, — er' in specie a' traducutoriului romanu, care scrie Stancesci in locu de Stanesci.

Er' cumu cà in adeveru in tier'a romanesca se afla munastirea Stanesci, se cunosce si dein actele procesului intre romani si greci pentru munastirile inchinate, intre cari e si cea dela Stanesci. Vedi brosiur'a Eclaircissements sur la question des monastères grecs situés dans les Principautés Danubiens, pag. 46 seqq., unde se afla si una diploma dela Costantinu Bassaraba dein a. 7200 seau 1692, prein care munastirea Stanesci dein districtulu Valcei in tier'a rom. se inchina cá metochu Patriarcatului dela Alexandri'a; si care-lu publicàmu si aici mai in diosu numai decâtu.

Avemu dar' munastirea Stanesci in tier'a romanesca, — aflanduse inca pre la a. 1114! a' dou'a conclusiune.

Munastire romanesca, in tier'a romanesca, va se dîca: dein coce de Dunare.

Nu sciu, deca in tier'a rom. mai esiste alta munastire atâtu de vechia, cá munastirea Stanesci.

Dar' munastirea Stanesci la a. 1114 erá in fienti'a, si inca cene scie de câte dieci, de sute de ani, mai in a-ante.

Er' unde a fostu munastire romanesca, a fostu, credemu noi, si satu cu omeni, romani.

Si in adeveru, judeciulu Valcea ne arata 2 sate cu numele Stanesci. Numai câtu dein Fotino, care le amentesce la loc. cit. pag. 275 si 276, nu se precepe, cà la care dein ele e munastirea, si scrietoriulu acestor'a, de a si amblatu prein judeciulu Valcei, dar' la munastirea Stanesci nu a fostu, si in geografiele de tier'a rom. inca nu a aflatu, la care dein acele doua se afla.

Deci deca in tier'a romanesca pre la a. 1114 erá una munastire romanesca, la unu satu romanescu, cu romani, — urmeza cà tier'a romanesca erá locuita de romani, in a-ante de regele Bela si Andreiu dein 1247 si 1224, in a-ante de privilegia-le sasiloru si ale cavaleriloru teutonici, si in a-ante de rescol'a romaniloru dein Emimontu in contr'a imperatutiloru dela Bizantiu dein a. 1186.

A treia conclusiune.

Dein acestu documentu se cunosce mai incolo:

cà romanii pre atunci, pre la a. 1114 erau crestini, si de ritulu grecescu; mai in colo

cà limb'a slovenesca, erá si pre atunci in baserec'a romanesca, si usitata in tiera; si asia ea nu a fostu introdusa la romani prein Asani, ci prein poterea Slaviloru, de la miediadi, de candu s'au crestinatu.

Ast'a ne e ultim'a conclusiune.

Nota. Adaugemu in fine diplom'a principelui Const. Basarabu pentru munastirea Stanesci dupa brosiur'a citata, cu versiune romanesca, pentru cà testulu originale nulu avemu.

III.
LETTRES PATENTES

pour la donation du Monastère STANESTI, en Valachie, au Patriarchat d' Alexandrie.

Nous, Constantin BASARABA Voevode, par la grâce de Dieu, Seigneur et Prince de toute la Valachie etc. etc.

J' ai voulu spontanément et avec coeur pur et éclairé, glorifier Dieu, qui M'a glorifié en gran-

Noi Costantinu Voivodu, dein grati'a lui D. dieu, Domnu si Principe a' tota tier'a Romanesca etc. etc.

Volit'am de buna volia, si cu anema curata si luminata, a marí pre D. dieu, carele m'a maritu

deurs et M'a élevé sur le trône de Mes ancêtres et voilà que Je fais don de Mon présent très — illustre Chrysobulle au divin et grand Patriarchat de la ville d' Alexandrie, où est celebré le saint Apôtre et Evangeliste Marc, et au Béatissime et Treizième des Apôtres et juge de l' Univers, Papa et Patriarche Monseigneur Gérasime et à tout le Synode du Saint Patriarchat, afin que soit soumis à ce Saint Patriarchat le Monastère Stanesti situé en Valachie dans le district Vultzea, et où est célébrée la mémoire de la Sainte Vierge, et afin qu'il soit Metochi (dépendance) du Saint Patriarchat. Car ce saint Monastère fut bâti et fondé par les ancêtres des Boyards Boutzestis nommés Mogos-Ban et ses fils Mogos-Spathar et Tzourka Logothète, dans les jours de feu le Christianissime PIERRE Voëvode, ci-devant moine Paisius, l' année 7045, et alors les dits Boyards ont doté ce Monastère de diverses terres et de Tzigans, de revenu et de bétail. Depuis cette époque-la, le dit Monastère était en la possession de cette famille de père en fils, jusqu' à ce que tous les Boutzestis étant morts, il passa à la propriéte de la Baniassa Marie, épouse de feu Jean Catargiu ci-devant Grand Ban de Krajova, et de son frère Radu Postelnik fils de Radu Boutzesco ex-grand Kloutziar.

Ensuite dans les jours de feu le Christianissime Radu Voëvode, fils de feu Mihna Voevode, la cinquième année de son règne, étant venu ici en Valachie, de la ville d' Alexandrie, le Béatissime Patriarche Monseigneur Cyrille pour édifier les fidéles dans la foi Orthodoxe et étant resté ici quelque temps, la susdite Baniassa Marie avec son frère Radu Butzesko, se présentèrent tous les deux devant feu Radu Voevode, fils de Mihna Voevode, et devant tous les grands Boyards du Divan, et de leur propre et libre volonté, ils firent donation de leur Monastère susdit Stanesti pour être metochi (dépendance) du Saint Patriarchat d' Alexandrie et destinèrent les revenus du dit Monastère à la nourriture des moines et des deservants du Patriarchat, pour le repos des âmes de leurs ancêtres qui le fondèrent, et pour attirer la misericorde divine sur les âmes de leurs pères Boutzestis, et ils confirmèrent leur donation des actes écrits afin que ce soit Metochi inaliénable du saint Patriarchat, et afin que celui qui sera envoyé

BCU Cluj / Central University Library Cluj

in mariri, si m'a inaltiatu pre scaunulu stramosiloru miei, si eca si io facu daru cu acestu chrisovu alu domniei mele D. dieescului si marelui Patriarcatu alu cetatei Alexandriei, unde este veneratu santulu Apostulu si Evangelistu Marcu, si prea fericitului si alu trei-spre-diece deintre Apostoli, si jude a tota lumea, papa si patriarcu, santiei sale Gerasimu, si la totu sinodulu santului Patriarcatu, pentru cá se fia supusa acestui santu Patriarcatu munastirea Stanesci, ce este in tier'a romanesca in judeciulu Valcea, si unde este serbata aducerea a mente a' prea santei Vergure, si pentru cá se fia metochu (dependente) dela santulu Patriarcatu. De ora ce acesta santa munastire fù edificata si intemeliata de stramosii boiariloru Bucesci, a nume Mogosiu banu, si filii sei Mogosiu spatariu si Ciurc'a logofetu, in dîle-le repausatului prea crestinului Petru Voda, mai in a-ante monaculu Paisiu, la anulu 7045 (a. 1537 dela Chr.), si atunci numitii boiari au dotatu acesta munastire cu mai multe pamenture, si cu cigani, cu venitu si cu vite. Dupa acestu tempu in coce, dîs'a munastire a fostu in posesiunea acestei famelie dein parenti la fili, panà ce morindu toti Bucescii ea trecù in posesiunea banesei Maria, socí'a repausatului Joane Catargiu fostulu mare Banu alu Craiovei, si a' fratîne-so Radu postelnicu filiulu lui Radu Bucescu fostulu mare Cluciariu.

Dupa acea in dîlele repausatului prea crestinului Radu Voda, filiulu rep. Michnea Voda, in alu cincilea anu alu domniei sale, venindu aici in tier'a rom., dela cetatea Alexandriei, prea fericitulu Patriarchu Santí'a sa Cirilu, spre a intarí pre credentiosi in credenti'a ortodoxa, si petrecundu aici ore câtu-va tempu, mai susu dis'a banesa Maria cu frate-so Radu Bucescu, se infacisiara amendoi in a-antea rep. Radu Voda, filiulu lui Michna Voda, si in a-antea totoru mariloru boiari de divanu, si de buna voli'a loru, facura daru cu munastirea loru mai susu numita Stanesci, cá se fia metocu (dependente) santului Patriarcatu de Alesandria, si destinara venitele dîsei munastiri spre traiulu monachiloru si sierbitoriloru acelui Patriarcatu, spre repausulu sufleteloru stramosiloru loru, cari o au intemeliatu, si spre a atrage indurarea lui D. dieu pentru sufletele parentiloru loru Bucesciloru, si intarira donatiunea loru cu acte in scrisu, cá se fia metochu ne instrainatu de santulu patriarcatu, si pentru cá celu ce va fí tramisu dein partea patriarcatului si

de la part du Patriarchat et de son Synode pour gérer le Monastère Stanesti ait le soin des revenus des terres, des villages et des Tzigans du saint Monastère, sans se permettre de prendre du Monastère ni cheval, ni boeuf, ni vache, ni mouton, ni meubles, ni ustensiles de cuivre pour les transporter au grand Patriarchat, mais seulement ramasser tout ce qu'il y aurait de revenu tant des dîmes des paysans que de l' impôt des Tzigans, de l' impôt du vin et de toute autre part, et en mettant de côté ce qui pourrait être nécessaire pour la nourriture et l' entretien des desservants et des domestiques du saint Monastère, comme d' usage, envoyer le reste au Saint Patriarchat pour servir à ses besoins. Et après la donation et la dédicace faite par ces bienheureux fondateurs-la, et la confirmation que feu Radu Voevode en fit par Chrysobulle, comme aussi le Métropolitain Lucas avec les Évêques du pays et autres Prélats qui s'y trouvèrent, le dit Monastère demeura M e t o c h i du saint Patriarchat. Depuis quelque temps cependant, par suite de le grande distance qui empêcha les pères du Patriarchat de venir et soigner leur M e t o c h i susdit, celui-ci fut, par la suite des temps, éloigné de la soumission du Patriarchat. Maintenant, la quatrième année de mon règne, étant venu ici dans notre patrie le Béatissime et trés-saint Pape et Patriarche Monseigneur Gérasime d' Alexandrie pour donner sa bénédiction aux Chrétiens de ce pays, il s' enquit de ce Monastère qui est m e t o c h i de son Patriarchat, et il présenta l' acte écrit des fondateurs Baniassa Marie et Ban Jean Katarziu et du frère d' elle Radu Postelnik fils de Radu Boutzesco Kloutziar, comme aussi le Chrysobulle de feu RADU-Voda fils de Mihna Voda et celui du Métropolitain Lucas et des Évêques du pays; lesquels documents ayant été lus devant Moi au Divan, J'ai vu et Je fus convaincu que le Monastère Stanesti est dedié, ab antiquo, comme Metochi, au Patriarchat par ses fondateurs susnommés, avec des ordres formels pour que personne de leur famille ne puisse s'y immiscer ni toucher à cette donation. C'est pour quoi, Moi, de concert avec notre Père le Métropolitain Théodose et avec tout le Divan de Ma Principauté, J'ai, conformément aux lois de la foi Chrétienne, renouvelé et confirmé par Mon présent Chrysobulle la donation de feu les fondateurs, afin que le dit Monastère Stanesti soit consacré au maintien du Saint

a' sinodului seu, pentru cá se administre munastirea Stanesci, se aiba grige de venitele tiareneloru, sateloru si dela Ciganii santei munastiri, forà sei fia liertatu a luá dela munastire seau calu, seau bou, seau vaca, seau oie, seau unelte, seau vasa de arame, cá se le tramita la marele Patriarcatu, ci numai se stringa tote veniture-le atâtu dein decime-le tieraniloru, câtu si dein birulu Ciganiloru, dein taxele pentru vinu, si dein ori ce parte, si lasandu la una parte, ce ar' fí de lipsa pentru traiulu si tienerea sierbitoriloru si domesticiloru santei munastiri, dupa datina, se tramita ce va remané la santulu Patriarcatu, cá sei fia de ajutoriu intru lipsele sale. Si dupa donatiunea si inchinarea facuta de acesti fericiti fundatori, si dupa intarirea, ce o facù repausatulu Radu Voda cu chrisovu, precumu si metropolitulu Luc'a cu Episcopii tierei, si cu altii archierei, cari se aflau acolo, dîs'a munastire remase m e t o c u santului Patriarcatu. Inse dupa ore-catu-va tempu in coce, pentru marea departare, ce impiedecá pre parentii dela Patriarcatu a vení si a portá grige de m e t o c u l u loru mai susu numitu, dupa tempurele ce urmara, acestu metocu fù instrainatu de catra ascultarea Patriarcatului. Er' acumu, in alu patrulea anu alu domniei mele, venindu aici in patri'a nostra prea fericitulu si prea-santîtulu pap'a si patriarcu Santî'a sa Gerasimu de Alexandri'a, spre a dá benecuventare crestiniloru dein acesta tiera, cercetà dupa acesta munastire, fiendu m e t o c u patriarcatului seu, si ne puse in a-ante actulu inscrisu alu fundatoriloru Banesei Maria si Banului Joane Catargiu, si alu fratelui ei Radu postelnicu, filiulu lui Radu Bucescu Cluciariu, precumu si chrisovulu repausatului R a d u - Voda filiulu lui Michnea Voda, si alu metropolitului Luc'a si Episcopiloru tierei; cari documente fiendu lecte in a-antea mea in divanu, Domni'a mea am vediutu si m'am convinsu, cà munastirea Stanesci e inchinata, dein vechime, cá metocu, patriarcatului, de fundatorii lui mai susu numiti, cu tare legatura, cá nemenea de in fameli'a loru se nu pota a se amestecá, nece a se atinge de asta donatiunea. Dereptu aceea si domni'a mea, dein preuna cu parentele metropolitu Theodosiu, si cu totu divanulu domniei mele, dupa legile credentiei crestinesci, am innoitu si intaritu cu acestu chrisovu alu domniei mele donatiunea resp. fundatori, pentru cá dîs'a munastire Stanesci se fia inchinata spre tienerea santului si D. dieescului pa-

et divin Patriarchat d' Alexandrie, pour la mémoire éternelle des donateurs, tant que le Saint Patriarchat existera et jusqu' à la fin des Siècles.

Or celui que Ddieu appelera après Ma mort à être Seigneur et Prince, soit de Ma famille, soit d'une autre famille, s' il renouvellera, honorera et confirmera mon présent Chrysobulle d' après les dispositions y contenues, lui aussi soit honoré et fortifié par Dieu en paix dans son pouvoir, et son âme soit en repos dans un lieu éclairé. Mais celui qui n' honorera pas, ni ne confirmera pas, ni ne renouvellera pas le présent Chrysobulle, et qui au contraire le foulera aux pieds et le cassera, que Dieu ne l' honore pas ni ne le fortifie pas dans son pouvoir, ni son âme soit en repos dans la vie future. Amen.

(Signé) CONSTANTIN BASSARABA VOEVODE.

(Suivent les signatures des temoins).

L' an 7200 dela Création; 1692 de J. C.

(L. S.)

triarcatu de Alexandri'a, spre eterna aducere a mente a' donatoriloru, panà va stá santulu patriarcatu si panà la capetulu secliloru.

Deci, pre care D. dieu-lu va chiamá, dupa mortea mea se fia domnu si principe, seau dein filii miei, seau dein fameli'a mea, seau dein alta fameli'a, deca va innoí, respectá si intarí acestu chrisovu alu domniei mele dupa tote despusetiunile cuprense intr'insu, si elu se fia onoratu si intaritu de D. dieu cu pace intru a sa potere, si sufletulu lui se aiba repausu in locu luminosu. Er' celu ce nu va respectá, nece nu va intarí, nece nu va innoí acestu chrisovu alu domniei mele, si carele dein cuntra l'ar' calcá in pietiore silu va stricá, pre acel'a nece D. dieu se nulu onoreze, nece selu intaresca in poterea lui, si sufletulu lui se nu aiba repausu in viati'a da veci. Amenu.

(Semnatu). Constantinu Basaraba Voevodu.

(Urmeza suscrierile marturiloru).

La a. 7200 dela facerea lumei, er' dela Chr. 1692.

(L. S.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IV.

Dupa acestu documentu, nu mai póte fí indoila despre munastirea Stanesci in judeciulu Valcei, si despre erorea comisa de traducutoriulu opului Tunuslianu, care facù dein Stanesci munastirea Stancesci.

Lectorii nostri, speràmu, cà ne voru scusá, deca amu fostu costrinsi a documentá esistenti'a acestei munastiri dein judeciulu Valcei sub numele de Stanesci, dein causa, cà forà una verificatiune esácta, cumu amu datu, lectorii nostri prea firesce s'aru poté indoí, deca noi avemu dereptu, care nu suntemu dein acea provincia nece cu nascerea, nece cu locuenti'a, in cuntr'a unui scrietoriu celebre romanu, caresi are si originea si locuenti'a in acele parti. Fiendu cà pre dereptu se pote supune, cumu cà unu nativu e in stare de a cunosce mai bene tier'a sa natale, si numirile locureloru ei, de catu unu strainu de nascere, — si de acea prea liusoru se potea templá, se dè mai multu crediamentu nomenclaturei Stanesci, de câtu Stancesci; prein care indoiela, tota nevolienti'a nostra, de a aflá munastirea Stanesci in tier'a rom. ne ar' fí fostu desierta.

Er' dupa documentele produsa, speràmu cà nemenea nu va mai avé nece cea mai mica indoiela, despre adeverulu esistentiei unei munastiri in judeciulu Valcei cu numele Stanesci.

Inse dein documentu produsu in urma (sub III), ar' pote cene-va se ne obiecteze: cà Stanescii dein judeciulu Valcei nu ar' fí asia de vechia munastire, câtu se fia totu un'a cu Stanescii dein documentulu serbescu de mai susu (sub II), fienducà in documentulu produsu de greci apriatu se dîce, cà antanii fundatori si proprietari ai munastirei dein judeciulu Valcei au fostu Bucescii dein seclulu XVI, cari in urma in dereptulu de proprietari o au si inchinatu patriarcatului Alexandrinu.

Noi inse credemu, cà asta obiectiune nu pote se aiba valore conclusiva in contr'a parerei nostre, dein acea simpla consideratiune basata pre fapte, cà munastirile, cá si baserecele, si cá tote edificia-le si lucrure-le dein lume, suntu supusa stricatiunei si surparei, si au lipsa de reparatiune si restaurare, er' deca nu se repareza de buna ora, cadu in ruine, si cele mai vechia se darima mai curundu de vechimea loru, asia catu de multe ori este de lipsa a se edificá dein fundamentu, — er' restauratorii si reparatorii loru se considera cu dereptu cuventu cá adeverati fundatori ai loru, de si acele baserece, munastiri etc. au statu si mai in a-ante.

Si chiaru acest'a, credemu, cà s'a templatu si cu munastirea Stanesci dein judeciulu Valcai. Edificiulu ei, ruinatu si cadiutu de vechimea seculare, fù reparatu si restauratu de boiarii Bucesci dein fundamentu; nu numai, ci munastirea fù totu de una data si dotata de aceliasi cu fromosa veniture dein averile loru, prein cari acea famelia-si castigà unu nou titlu asupr'a munastirei, in câtu fameli'a Bucesciloru fù considerata panà in urma cá proprietarii acelei munastiri, cu dereptu de a o si doná seau inchiná, cui aru vrè.

Si asia suntemu de convictiune, cà obiectiunea nu s'ar' poté luá in consideratiune in tota seriositatea, ce se cere pentru conclusiuni decisive.

Er' ce se atinge de alta obiectiune, ce s'ar' mai poté face dein alta parte: Cà nu ar' fí probabile, cá in Romani'a mica intru una epoca atâtu de departata se fia fostu baserece si munastiri romanesci, cá cea dela Stanesci dein a. 1114, — avemu de a insemná, cà si asta obiectiune nu pote fí seriosa; dupa ce e afora de tota indoiela, cà Romani'a mica, inca in a-ante de descalecarea lui Radu-Negru in partile Romaniei de susu, nu numai erá locuita de romani, ci si cu administratiune politica, pre cumu se cunosce dein marturi'a Chronicariloru tierei rom., cari numai de câtu la inceputu spunu: „cà Basrabescii, cu tota boiarimea, ce erá preste Oltu, s'au scolatu cu totii de au venitu la Radu-Voda, inchinanduse, se fia suptu порънка lui, si numai elu se fia preste toti стъпънitopiѣ“; — si ast'a, ori cà s'a templatu la a. 1290, dupa cuma scriu Chronicarii, ori la a. 1215 dupa inscriptiunea dela Campu-lungu.

Seau deca Chronicarii romani, nu aru avé atât'a autoritate, câtu se le-se dè crediamentu, se va crede forà indoiela altoru documente neromanesci, si anume diplomei, regelui Bela IV. mai susu citate dein 2. Jan. a. 1247, date in forma de privilegiu, cavaleriloru teutonici, prein care le-se dà mai tota tier'a romanesca cu altele, precumu le dedese la a. 1222, tota tier'a Birsei, cu doi ani mai in a-ante de a dá sasiloru desertulu Transilvaniei, dela Varos panà la Boralt, care almentrea se chiamá terra Blachorum si Bissenorum.

In acestu documentu vechiu, publicatu mai antaniu de G. Pray in disertatiunile sale pag. 134 seqq. si de acì la Katona, Fejér etc. *), anume se amentescu romanii dein banatulu Severinului, care totu un'a a fostu cu banatulu Craiovei seau Romani'a mica, unde dîce:

„. . . damus et conferimus sibi, et per eum dictae domui totam terram de Zeurino cum alpibus ad ipsam pertinentibus, et aliis attinentiis omnibus, pariter cum kenazatibus Jean et Farkasii, usque ad fluvium olth, excepta terra kenazatus Lynioy Vayvodae, quam Olacis relinquimus, prout iidem hactenus tenuerunt.“

Dein acel'asi privilegiu inse mai in colo se cunosce, cà romanii locuieau atunci pre acolo, nu numai in banatulu Severinului, ci si preste Oltu in Romani'a de susu seau Cumani'a de atunci, unde totu acolo scrie:

„Ad haec contulimus Praeceptori ante dicto, et per ipsum domui hospitalis a fluvio Olth, et alpibus ultrasilvanis, totam Cumaniam sub eisdem conditionibus, quae de terra Zeurino superius sunt expressae, excepta terra Szeneslai Voivodae Olacorum, quam eisdem relinquimus, prout iidem hac tenus tenuerunt.“

Si in urma dein acel'asi privilegiu se vede, cà nu numai romanii locuiau si in alte parti contermine, precum in Lytva si in tier'a Hatiegului, ci si cà cavalerii erau indetorati ale dá mana de ajutoriu intru apararea loru in cuntr'a invasiunei strainiloru, precum si romanii asemenea erau indetorati catrà aceli cavaleri, unde se dîce:

„Volumus etiam, quod memorati Olaci ad defensionem terrae, et ad propulsandas seu ulciscendas injurias, quae ab extraneis, nostrae ditioni non subiectis, inferentur jam dictis fratribus, cum apparatu bellico asistere, et e converso ipsi fratres in casibus consimilibus eis subsidium et juvamen juxta posse impendere teneantur.“

Cari tote documenteza dein destulu, cà pre la inceputulu seclului XIII., tier'a romanesca de ambe partile Oltului erá locuita de romani sub knezii si Vaivodii loru; numai câtu numele propria ale unoru persone si locure suntu atâta de corupte, câtu e cu nepotentia ale restabilí in adeverat'a loru nomenclatura, si nu scimu, ce va se dîce numele Lynioy seau dupa alta lectiune Lyrtioy; si unde si care erá terra Lytva; er' terra Harsuc dein documentu, dupa noi e a se scrie Hatsuc seau Hatiegu.

Avemu dar' romani in banatulu Severinului, in Cumani'a, in Lytva, si in Hatiegu, locuindu ab

*) Vedi si Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens, pag. XXXVIII. nr. 147.

antiquo, dupa espresiunea dein doue locure: prouti iidem hactenus tenuerunt.

Au dor' E. Rössler vrè a conclude, cà deca privilegiulu cavaleriloru e dein a. 1247, si alu sasiloru dein a. 1224, de acì romanii numai dela acesti ani au inceputu a locuí in tier'a rom. si in trni'a? Si deca se dîce acolo, cà loru si principiloru loru le-se lasa cutari keneziate, se le tienia, precumu le au tienutu si panà atunci: prout hactenus tenuerunt, hactenus dupa dictiunariulu lui E. Rössler insemneza numai: de eri, de alalta eri?

Er' deca hactenus insemneza, cá la toti crestinii, tempu nedeterminatu, — cu ce cuventu cuteza domni'a lui a determiná acelu tempu nedefinitu si nedeterminabile, si inca restringundulu panà la 2—3 dîle?

Dein tote acestea se pote judecá forà partialitate, cene respecteza si nu respecteza documentele vechia, romanii si istoricii loru, ori istorici cá Sulzer, E. Rössler, si altii toti de aceeasi pensa.

Stà dar' firmu, cà munastirea Stanesci dein documentulu serbescu e munastire romanesca, dein tier'a rom., un'a dein cele mai vechie, a careia vechime suie panà la a. 1114 dupa Chr. si mai susu.

Stà totu asia de firmu, cà romanii si in a-ante de anii 1247 si 1224 au fostu locuindu dein coce de dunare in Valachi'a si Trni'a, dein tempure, ce nece adversarii loru nu le potu cercuscrie cu dereptu cuventu.

Si de acea stà, nu mai pucinu firmu si solidu: cà tote incercarile unoru capete seci si aneme rele, de a face pre romanu strainu si veneticu, cumu dîce J. Engel, in aceste provincie, suntu numai incercari desierte; si totu aparatulu de eruditiune, ce-lu aduna in giurulu ipotesiloru scornite cu atari tendentie, pote se orbesca lumea in favorea acelor'a, inse nu pote se o orbesca, decàtu numai panà ce nu se esamineza cu tota rigorea logicei sanetose si istoriei nefalsificate.

Nota. Diplom'a pentru cavalerii teutonici, dein a. 1247, dein care amu estrasu numai vreo cateva pasagia, neremanendune locu pentru publicarea ei intrega in acestu numeru, se va publicá in unulu dein cei mai aprope venitori.

(VII.)

CONSEMNARE

de carti si documente istorice mai rare.

(Continuare dein Nr. II.)

4.

In brosiur'a, ce o indicaramu mai susu (in acestu Nr. sub rubric'a: Stanesci II.), cu titlu: Eclaircissements sur la question des monastères grecs situés dans le Principautés Danubiennes, publicata in Constantinopole, Octobre 1857, in 8-o (93 pagine), dupa una deductiune istorica a' cestiunei in paginele antanie 1—20, urmeza unu adausu cu testulu a XVII. diplome privilegiali in versiune francese, prein cari se dedica una multîme de munastiri de in amendoua principatele romanesci la asia numitele locure sante, seau munastiri grecesci dein imperiulu turcescu.

De sî brosiur'a va fí fostu respandita in destule esemplaria in acele Principate la tempulu seu, precumu cerea interesulu grecescu, dar' in partile Ungariei si Trniei pote cà va fí fostu mai pucinu cunoscuta.

In totu casulu am crediutu a fí de interesu istoricu a consemná si aici titlulu si datele aceloru chrisove, cari si dein altu puntu de vedere, cá documente, ce cuprendu multe date istorice interanti, merita atentiunea istoricului.

1. Chrisovulu lui Gregoriu Guica, principele Ungro-Vlachiei, prein care munastirea Calui in tier'a rom., se inchina Patriarcatului dela Jerusalimu; forà locu; dein 19. jun. 7181 (Chr. 1673.)

2. Chrisovulu Radu-lui Voda, filiu lui Michnea Voda, principe a tota tier'a rom., alu plaiureloru si muntiloru, hertiegu de Almasiu si Fagarasiu etc., prein care munastirea Radu-Voda in tier'a rom. se inchina munastirei Iberiloru in muntele Athos; Tergovistia, 10. Febr. 7121 (Chr. 1613.)

3. Chrisovulu lui Greg. Guica, principele Moldovei, prein care munastirea Rachetos'a in Moldov'a se inchina munastirei Vatopedi dein muntele Athos; Jan. 7237 (Chr. 1729.)

4. Chrisovulu Radu-lui Voda, principe Moldovei, pre in care munastirea Galat'a se inchina patriarcatului dein Jerusalimu; Jasi; 26. mart. 7126 (Chr. 1618).

5. Chrisovulu lui Duc'a Voda, prein care se intaresce inchinarea munastirei S. Ivan dein Bucuresci munastirei S. lui Elia dein satululu Zitza in Rumeli'a; Bucuresci, 12. Maiu 7186 (Chr. 1678.)

6. Scrisori'a metropolitului Suciavei Dositeiu, prein care munastirea Poprat'a dein Moldova, se inchina patriarcatului dela Jerusalimu; forà locu; a. 7185 (Chr. 1677).

7. Chrisovulu lui Nicolae Alexandru-Voda, principe Moldovei, prein care munastirea Hangu dein Moldov'a se inchina patriarcatului Alexandriei; forà locu; 19. jul. 7223 (Chr. 1715).

8. Chrisovulu lui Cons. Basaraba Voevodu, domnu a tota tier'a rom. prein care mun. Stanesci se inchina patriarcatului Alexandriei; vedi mai susu.

9. Scrisori'a boiarului Gabriel Costachi, prein care mun. Bursuti dein Moldov'a se inchina munastirei Esfigmenu dein muntele Athos; forà locu; a. 7170 (Chr. 1662).

10. Scrisori'a metropolitului Beniamin Costache, prein carea mun. Floresci dein Moldov'a se inchina munasterei Esfigmenu dein muntele Athos; Jasi, 20. aug. 1806.

11. Chrisovulu lui Michaliu-Voda, princ. a tota tier'a rom. si a muntiloru, domnu Almasiului si Fagarasiului, prein care munastireiMichaliu-Voda in tier'a rom. se inchina munastirei Simonopetra dein muntele Athos; Bucuresci 28. aug. 7107 (Chr. 1599).

12. Chrisovulu lui Jer. Mogil'a principe Moldovei, prein care mun. Golea se inchina munastirei Vatopedi dein muntele Athos; Jasi, 30. mart. a. 7114 (Chr. 1606).

13. Chrisovulu lui Greg. Guica, prein care mun. Vizantia dein Moldov'a se inchina munastirei Gregoriu dein muntele Athos; forà locu 15. jan. 1777.

14. Chrisovulu lui Basiliu, principe Moldovei prein care mun. Dombroveti dein Moldov'a se inchina munastirei Zografu in muntele Athos; Jasi, 26. mart. 7159 (Chr. 1651).

15. Chrisovulu lui Eustratiu Davitia, princ. Moldovei, prein care mun. Theodoreni dein Moldov'a se inchina munastirei S. Paulu dein muntele Athos; 29. Febr. 7172 (Chr. 1664.)

16. Chrisovulu lui Mich. Racovitia, princ. Moldovei, prein care mun. Fistici dein Moldov'a se inchina munastirei muntelui Sinai; 12. jun. 1750.

17. Scrisori'a boiarului Mich. Cantacuzenu, prein carea munastirea Rimnicu dein tier'a rom. se inchina munastirei muntelui Sinai; 17. mart. 7212 (Chr. 1704).

(IV.)

FASTI-I ROMANI.

(Urmare dein Nr. XIII.)

A. u. c.		A. a. Chr.
605.	L. Marciu Censorinu M'. Maniliu Nepos	149
606.	Sp. Postumiu Albinu Magnu L. Calpurniu Piso Caesoninu	148
607.	P. Corneliu Scipio Aemilianu C. Liviu M. Aemilianu f. Drusu	147
608.	Cn. Corneliu Lentulu L. Mummiu nepos	146
609.	Q. Fabiu Maximu Aemilianu L. Hostiliu Mancinu	145
610.	Ser. Sulpiciu Galba L. Aureliu Cotta	144
611.	Ap. Claudiu Pulcher Q. Caeciliu Metellu Macedonicu	143
612.	L. Caeciliu Metellu Calvu Q. Fabiu Maximu Servilianu	142
613.	Cn. Servitiu Caepio Q. Pompeiu nepos	141
614.	C. Laeliu Sapiens Q. Serviliu Caepio	140
615.	Cn. Calpurniu Piso M. Popilliu Laenas	139
616.	P. Corneliu Scipio Nasica Serapis D. Juniu Brutu	138
617.	M. Aemiliu Lepidu Porcina C. Hostiliu Mancinu	137
618.	P. Furiu Philu Sex. Atiliu Serranu	136
619.	Ser. Fulviu Flaccu Q. Calpurniu Piso	135
620.	P. Corneliu Scipio Aemilianu Africanu II C. Fulviu Flaccu	134
621.	P. Muciu Scaevola L. Calpurniu Piso Frugi	133
622.	P. Popilliu Laenas P. Rupiliu nepos	132
623.	P. Liciniu Crassu Mucianu L. Valeriu Flaccu	131
624.	C. Claudiu Pulcher M. Perperna	130

(Vá urmá.)

(XXII.)
LIBERTATEA CUSCIENTIEI IN TRANSILVANI'A.

(Urmare dein Nr. precedente.)

1595 Aprile 16. adun. gener. in Alb'a.

Art. 16. In obiectulu relegiunei s'a decisu, cá relegiunea catolica, luterana sî ariana*) se se pota urmá ori-sî unde, tote aceste fiendu recepte.

Art. 17. Articlulu facutu la Mediasiu in 1588, in câtu elu prejudeca relegiunei catolice, se abroga pentru plecarea ce staturele au càtra principele, sî principele se deslega de detorenti'a juramentului, prein care s'a oblegatu a tiené acelu articlu. Se concede, cá Jesuitii se pota intrá in (Clusiu) sî in Alb'a; inse Domnitoriulu e rogatu, cá a fora de locurele numite se nu-i suferia a intrá nece in Orade, nece intru altu locu.

Art. 18. Invetiatorii sî predicatorii de alta relegiune a fora de cea catolica, ce suntu in Clusiu, Alb'a sî intru alte locure, se nu fia conturbati nece intru personele, nece in scolele, nece in templele, nece in venitele loru. Nece Jesuitii, nece alalti popi se nu dè nece una causa de neintielegere.

Art. 19. Totu feliulu de innoitori, ce nu se tienu de relegiunile aceste, se fia urmariti de comitii supremi sî de judii regesci luandu lunga sene sî popi de relegiunea aceea. Deci se cerce, cari suntu innoitorii, sî deca nu s'aru intorce, in contielegere cu seniorii sî superintendentii se-i pedepsesca amesuratu legiloru.

Art. 20. Deca vre-una persona baserecesca pana aci s'a tienutu de alta relegiune, sî acest'a se se pedepsesca, de nu se va intorce.

1598 Novembre, la Turd'a.

Art. 1. Staturele au primitu gratios'a resolutiune a Domnitoriului, pentru care-i multiamescu rogandu-lu, cá se nu-i cadia greu, deca suntu necesitate a-lu superá sî de aci in colo. Ma sî doririle presenti ale loru se le intaresca cu suscrierea, sigilulu sî juramentulu seu. Aceste suntu: Cá Domnitoriulu se sustienia pre stature intru credenti'a sî relegiunea loru, fora de nece una scurtare.

Art. 6. Cá a fora de Clusiu, necairi se nu tienia Jesuiti, — de sî staturele aru fi doritu, cá nece acolo se nu remania. Era in Alb'a se nu tienia.

Art. 10. In Szöllös sî tienutulu dinsului catolicii suntu liberi a continuá cultulu divinu. Ma popii dein Szöllös se pota intrá sî la catolicii morbosi dein Orade, inse fora nece una ceremonia sî pregatire. Sî deca marturisirea sî cuminecarea nu s'ar' poté face fora liturgía, in casulu acestu-a potu face sî liturgía la cas'a morbosului.

Art. 11. Era deca s'ar' intemplá se mora, se-lu inmormenteze cu onore, inse fora nece una ceremonía. Sî acatolicii inca se pota petrece mortulu. Apoi dupa-ce l'au scosu la miediuinele Szöllösului, de acolo-lu potu petrece cu ceremonía deplena.

Art. 16. Relegiunea catolica se se scotia a fora dein locurele, unde s'a intrudusu cu poterea, cari locure s'au numitu Domnitoriului. Intru estu feliu de locure se se investige prein doi comisari unulu evangelicu celu alaltu catolicu, inse fora nece una presiune, de care parte suntu mai multi, sî aceea se remania.

1599 Martiu 21. adunare gen. la Mediasiu.

Art. 17. Cu respectu la emigrarea Jesuitiloru dein Alb'a, descoperindu Domnitoriulu, cà prein aceea i-se vétema cuscienti'a, sî cerendu, cá articlulu adusu la Turd'a in adunarea ultima se se sterga: Staturele dorindu a face sî intru acest'a pre voli'a Domnitoriului, intarescu articlulu adusu in diet'a tienuta la Alb'a in 1595 Aprile 16, in poterea carui Jesuiti se potu reintorce si la Alba. Totu una data deslega pre principele de juramentulu pusu la Turd'a, in câtu adeca se referesce la obiectulu acestu-a.

Art. 43. Te-amu fostu cercatu pre M. Ta cu rogarea aceea, cà bunulu domnului Stefanu Bocskai sî alu dlui episcopu, pre candu noi ne aflàmu intru asiá mare lipsa, nu va se contribua nemicu în publicu dîcundu, cà eli aru fi avendu baronía, — sî amu fostu poftitu, cá sî bunurele loru se platesca darea sî se porte sarcinele intru tote cá sî noi. Precepemu respunsulu M. Tale la acest'a, cá se fimu cu asceptare, pana ce va vení a casa d. Bocskai. Deci, macaru cà nu s'ar' cadé, cá noi se portàmu sarcin'a altui-a de ora-ce eli suntu intru una patría cu noi: totusi pentru gratiosa admonitiunea Maríei Tale vomu face, de vomu amená pana la venirea lui Bocskai sî a dlui episcopu, — inse ea lege et protestatione, cà in data dupa venirea d-lui Bocskai nu vomu volî a tiené mai multu cè înca vomu abrogá. Sî dela Domnitoriulu nostru de atunci amu poftitu, se nu respecteze baroniele sî imunitàtile acele, ma se le caseze sî sterga, cá portandu cu totii sarcina egale se potemu fi suficienti pentru lipsele statului. (Tört. T. 224).

Art. 53. Eu Andreiu Báthori de Sîmleu, Domnitoriulu Ardealului, Moldovei, Munteníei sî alu ore-carei pàrti dein Tier'a unguresca, comitele Seculioru sî cardinalulu santei baserece romane. Me juru unui Ddieu adeveratu, ce este intreitu, pre s. vergura Marí'a, pre ostile ceresci cele multe sî pre s. evangeliu: cumu cà voliu sustiené in relegiunile loru cele recepte, intru libertatea alegerei de Domnitoriu, pronunciarea libera a sufragiului sî a voturelorn, intru libertatea vechia, intru legile sî datinele loru cele aprobate, pre toti nobilii (nagyságos urakat, vitézlöket, nemeseket) tote cetàtile incinse cu muru sî desgradite, sî in genere tote sementîele, ordinile, staturele; voliu observá sî voliu face a se observá decretulu regescu alu regelui Andreiu . . . . .

---

*) Relegiunea calvina nu stà in MS. crediu, dein erorea decopiatoriului.

Asiá se-mi ajute Ddieu sî santulu evangeliu. (Tört. Tár p. 228—9.)

VII. Sub Michailu Eroulu 1599—1600.

1600 Iuliu 20, adunare gen. la Alb'a.

Art. 29. La poft'a M. Sale, popii romanesci, in câtu atinge person'a loru, pre totu loculu se scutescu dela sierbitutea, ce presteza poporulu.

Art. 36. Care popa romanescu s'ar' insorá sî a dou'a ora sî cu ocasiunea visitatiunei nu ar' descoperí vladicului: de pre acelu satu comitele supremu se scotia 200 floreni pentru Voevodulu.

VIII. Sub Rudolfu imperatu 1600.

1600 Octobre 25, adun. gen. in Létzfalva.

Art. 2. De ora-ce pana atunci e necesariu, cá se grigimu de noi insî-ne sî in a-ante de tote a fi cu atentiune la cele dieesci, amu decisu: cà libertatea relegiunei s'a admisu (elöbocsátatott) in tier'a acest'a pentru cele patru relegiuni recepte adeca: pentru relegiunea romana seau catolica, luterana, calviniana sî unitaria; — cá totu patronulu, ce se tiene de relegiunea romana, se pota avé popa de relegiunea sa in satulu, unde are residentia; era deca in ore-care cetate seau satu in contr'a involîrei audîtoriloru s'a intradusu de curendu sî cu poterea vre-unu popa de acestia (ha hun penig extra eum locum noviter és violenter contra consensum auditorum introducáltatott volna e' féle pap), sî poporulu nu l'a primitu nece voliesce a-lu tiené: pop'a acelu-a se fia scosu sî se se asiedie era ministru de relegiunea aseea, de care s'a tienutu celu, ce fusese tîpatu. Patronii amesuratu articliloru de mai in a-ante, se concedia a se dá popiloru, ce se tienu de relegiunile recepte, proventele indatenate.

Art. 19. Fiendu-cà stricatiunea sî periclulu nostru de acumu a provenitu dein cele doue Tiere romane, amu decisu: cá de ací in colo fora de scirea Domnitoriului sî a tierei nemene se pota merge in cele doue Tiere romane spre a sierbí. Deca ar' merge ce-ne-va, se si pierdia capulu sî bunurele. — Nece popa romanescu se nu potu intrá nici nece una data dein cele doue Tiere romane. Era calugarii (celi romanesci) de totu se fia proscrisi dein tota tier'a. De se va aflá vre-unulu, cà a intratu seau va intrá in contra edictului tierei, pre acelu-a se-lu prendia sî despolie ori-sî-unde.

Art. 20. Fiendu-cà belantii suntu a se impartî pre sate, mai alesu deca batali'a nu va incetá, amu decisu, cá nece unu feliu de trupe, ce voru fi deslocate pre sate se nu descalece in casele nobililoru nece intru ale popiloru sî mesteriloru (cantori-docenti la calvini sî unitari); nece se cuteze a cará dein curtile nobililoru bucate seau fenu. Era de voru face dauna, capitanii sî locotenentii se fia detori a restituí, la dein contra se-si pierdia deregutorí'a.*)

IX. Sub capitanulu tierei Stef. Csáki.

1601 Januariu 21. ad. generale in Clusiu.

Art. 3. (Pentru sustienerea ostei dela margeni sî dein laintrulu tierei) sî popiî romanesci se dè câte doi floreni luandu-se a fora celi arsi . . . (In art. precedente nu numai Secuii sî Sasii, cè sî cetàtile libere se incarca cu contributiune pentru oste.)

Art. 12. Popii romanesci, cari au fostu seditiosi sî tetiunari, nu se suferu in tiera, cè comitii sî judecii regesci se-li prendia sî certe dupa legi; era pre celi casiunatori de dauna se-li astringa la restitutiune.

X. Sub capitanulu gen. Georgiu Basta.

1602 Aug. 23., adunare gen. in Mediasiu.

Art. 11. Fiendu-ca tier'a sî pana ací a trecutu prein multe pericle, pentru delaturarea aceloru-a dara se se observe articlii adusi mai in a-ante, sî dupa cuprensulu contractului facutu cu Marimea sa (Bast'a) relegiunile recepte se remania neturburate sî se se deprendia ori-sî-unde.

XI. Sub Sigismundu Rakoci.

1607 Martiu 18. adunare gen. in Osiorheliu.

Art. 22. Cerendu Comitatulu Bihorului M. Sa concede, cá intra ale religiunei se se observe Articlulu adusu la Mediasiu in 1588.

1607 Juniu 10., adunare gen. in Clusiu.

Art. 4. In a-ante de tote dara s'a decisu in obiectulu relegiunei, care materia de comunu s'a desbatutu antâniu in adunarile tierei, cá fia-ce-ne se pota remané liberu intru relegiunea sa; numai Jesuitii se se curatia dein tiera dupa cuprensulu adunarei dela Mediasiu dein 1588, sî nemene se nu cuteze a-li reprimí vre una data, — la dein contra se fia acusatu de directoriulu sî pedepsitu.

Art. 23. Care persona baserecesca a facutu causa comuna cu despoliatorii sî fora delegi de ale loru (intielege pre Ladislau Gyulafi sî alti Trani de frunte, cari au tienutu cu Michaliu Eroulu, sî cari in dîlele acestuia seau dupa ace'a au facutu predatiuni sî asupriri in tiera), se fia tratatu dupa cuprensulu Articlului adusu la Clusiu in 1601, adeca se nu fia judecati in forulu prentiescu, cè in celu civile.

Nr. 40. (Vorbesce de restaurarea Capitulului dela Orade, Alba Julia sî a Conventului dela Monasturu, cu tote aceste nu are nemica cu starea relegiuniloru. Cà prein „Capitulu“ sî „Conventu“ ací, cá sî intru alte legi emanate dupa 1558, se intielege: una deregutoría politica asiediata spre conservarea documenteloru literarie, ce se pestrau intru acele trei locure publice. Szeredai

*) Történ. Tár, cit. pag. 245. Autorii acestoru articlii, precumu arata clausul'a, suntu: Proceres, magnates ceterique status et ordines, Universitas nobilium Tranniae. In Art. 24 s'a asiediatu, cá dein multele celoru ce au fugitu dela oste, se se radice una capela pre campulu luptei dela Miraslău, sî diu'a de 18. Sept. se fia serbatoria pentru tote natiunile.

Notitia Capituli, cit. pag. 195 dîce; „retinebatur scilicet nomen Capituli sine re, id est sine personis Capitularibus, unde is successive invaluit ex ignorantia error hodiedum durans inter ignorantes, ut ipsum literarum conservatorium, seu Archivum, vel etiam requisitores, et Expeditores, literarum, homines saeculares, nuncupati fuerint . . . Capitulum".)

Art. 62. Popii catolici, cá sî alti popi de ali relegiuniloru recepte, se pota intrá ori-unde spre a face functiuni, luandu a fora Oradea, — era dupa terminarea functiuniloru era se se departeze.

Art. 70. Protopopii intru unele Seaune facundu visitatiune ambla in giuru, sî deca numai una sîndila e cadiuta, tragu câte 12 fl. Abusulu acestu-a se sterge sî se decide, cá visitatiunea se se faca dupa datena vechia.

— Articlii acestei diete suntu 73, cari toti s'au intaritu de principele in 24. Juniu, de sî membrii catolici ali dietei, cu numerulu 18, in 20. Juniu au protestatu barbatesce in contr'a „necuvenientiei sî a nelegiuirei" acesteia, „dechiarandu totu una data, cà eli de locu nu voliescu a cosemtî cu esilarea Jesuitiloru nece cu confiscarea bunului aceloru-a, sî acest'a cu atâtu mai vertosu, cà Jesuitii nu s'au convinsu nece cu cea mai micutia crima."

Dara principele totu a facutu Jesuitiloru satisfactiunea ace'a, cà li-a datu atestu de portare, unde dîce: „ca omeni cu vietia pia nu sau scosu dein tiera pentru ore-cari crime, cè curatu numai la cererea acatolicilorù." — Cari scrisorie colectiunea le cuprende intregi.

XII. Sub Gav. Batori.

1608 Augustu 9. adunare part. in Alb'a.

Art. 8. Cu respectu la alegerea personei, carea se grigesca de cele baserecesci, s'a decisu, cá M. sa se chiame la se-ne pre Georgiu Egri sî se-i comitia lucrulu acestu-a.

1608 Septemvre 21. adunare gen. la Clusiu.

Art. 2. Dupa poft'a principelui se concede, cá se pota tiené in Clusiu popi de relegeunea sa, sî intru unu locu anumitu se pota tiené cultu divinu.

1609 Aprile 26., adunare generale in Clusiu.

Art. 15. Preutulu de una relegiune se nu se mestece in negotia-le ore-carui preutu de alta relegiune, nece in juredectiunea lui.

1609 October 9., adunare gen. in Clusiu.

Art. 1. Dein propusetiunile principelui au intielesu staturele, cumu cà M. Sa voliesce se amêne pre diet'a venitoria resolutiunea, ce este a se dá fratiloru catolici in obiectulu religiunei. Cu acest'a sî dînsele se involiescu.

Art. 11. Celi dein comitatele Crasn'a sî Solnoculu med. se au plansu, cà intru unele locure, pre cumu in Hadad, Zelau, Sîmleu, Crasn'a sî Karasztelke s'au luatu venitele predicatoriloru sî s'au pusu popi catolici. Deci se decide, cá pana la urmatori'a adunare generale tote se remania, asia, pre cumu le-a aflatu M. Sa, sî venitele inca totu asiá se se administreze.

NOTITIE DIVERSE.

— Amatoriloru de anticitate comunicàmu urmatori'a scrisoria interesante:

„De multu si de multe ori am doritu, cá se potiu aflá pre ruinele nostre ceva anticitati insemnate; inse si de voru fí, acumu nu prea sapa omenii nostri dupa densele, si asia nece cà am potutu serví cu ceva. Dein templare inse, scose unu omu intru una ograda a sa una pietra cu inscriptiunea, de cea parte in ordene si cu tota acuratatea decopiata.

„Pietr'a avea forma lungaretia cá de 3—4 urme, si lata cá de $2^1/_2$; er' grosimea de una palma. Se afla intrega, pre margini inflorata (sculptura). Am volîtu se o cumparu, inse a cerutu prea multu pre ea, in sperarea, cà posesorii nobili, i voru dá pretiulu 20 fl. v. austr. mirare! Stà si acumu nevenduta. Inscriptiunea:

D. M.

P. PONT. SECVNDINO
V. AN. X. M. III. D. XXIII.
P. PONT. BLANDO. V. A. VI. D. VII.
P. PONT. PONTIANELIS
ET. VALERIAE.
BLANDINAE. CONIVGI.
VIX. ANN. LXV.

„Parerea suscrisului e, cà ar' fi fostu unu epitafiu; er' intielesulu, sum convinsu, cà mai bene-lu vetia precepe D. vostra . . . Gradisce 17. Maiu 1868.

J. Janz'a, V. Protop. etc.

— Intielesulu nu e greu, decâtu cà in lini'a de asupr'a D. M. insemneza, cumu occurre de atâte ori: Dîs Manibus, si prein urmare tabl'a in adeveru e epitafiu; — in lin. a 2 literele initiali insemneza: Vixit annos X, menses III., dies XXIII, si in lini'a urmatoria: Vixit annos VI, dies VII. Er' in lini'a 4, in locu de PONTIANELIS este a se corege: PONTIANE. FILIS, mai corectu: Pontianae, filiis. Cele alalte suntu plane.

— Dela unu amicu in Parisu: ne-s'au tramisu urmatorie-le brosiure, de cea mai mare importantia pentru geografi'a antica a ripei derepte a' dunarei in Maesia inferiore si Sciti'a pontica:

Voyage archeologique et geographique dans la région dubas Danube par M. E. Desjardins (Extrait dela Revue Archéologique), Paris 1868; cu 2 planure a citadelei romane Irosmis (27 pagine in 8-o.)

Lettre à M. Henzen sur quelques inscriptions inedites de Valachie et de Bulgarie provinces de Dacie, de Mésie et de Scythie par E. Desjardins (Extrait des Annales de l' Institut de correspondance archeologique de Rome 1868). Rome, 1868. (107 pagine in 8-o.)

La cari vomu reveni cu alta ocasiune.

— D. R. P. in A. etc. multiumita pentru cordialitate etc.

Nr. XVII. va aparé in 10. Aug. a. c.